

ОПЕРАТИВНО-ТАКТИЧНІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ГАРАНТІЙ ТАЄМНИЦІ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ НА ЕТАПІ ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ПІДОЗРУ

**ДЕНИСЕНКО Григорій Вячеславович - доктор філософії за спеціальністю
081 Право, старший дослідник**

DOI: <https://doi.org/10.71404/LAW.UA.2026.1.14>

У статті досліджено теоретико-правові та праксеологічні засади реалізації гарантій таємниці досудового розслідування через призмю оперативно-тактичних рішень слідчого і прокурора на етапі повідомлення особі про підозру. Цей етап розглядається як ключова процесуальна дія, у межах якої концентрація доказової інформації поєднується з підвищеними ризиками її витоку, інформаційної стигматизації особи та порушення презумпції невинуватості.

Проаналізовано нормативне регулювання змісту, форми, порядку складання і вручення повідомлення про підозру, а також оперативно-тактичні підходи до вибору моменту, місця, обсягу та способу розкриття інформації, що становить таємницю досудового розслідування. Розкрито систему гарантій (нормативних, організаційних, процесуальних, інформаційно-технологічних), які реалізуються через тактичні рішення сторони обвинувачення, з урахуванням ризиків витоку відомостей, впливу медіа та цифрового середовища.

Окреслено типові проблемні ситуації, пов'язані з копіюванням надмірного масиву фактичних даних у текст підозри, використанням оціночних формулювань, неконтрольованим обігом електронних копій процесуальних документів. На підставі узагальнення теоретичних положень, практики національних судів та ЄСПЛ сформульовано пропозиції щодо вдосконалення кримінального процесуального й відомчого регулювання, спрямовані на оптимізацію оперативно-тактичних рішень слідчого й прокурора при повідомленні

про підозру з метою належної реалізації гарантій таємниці досудового розслідування.

Ключові слова: кримінальне провадження, досудове розслідування, таємниця досудового розслідування, гарантій таємниці, повідомлення про підозру, оперативно-тактичні рішення, режим нерозголошення, конфіденційна інформація, докази, доказування.

Постановка завдання

Становлення сучасної моделі кримінального провадження в Україні, зорієнтованої на змагальність сторін, публічний контроль за діяльністю органів правопорядку та посилення гарантій прав людини, супроводжується загостренням проблеми збереження конфіденційності інформації на досудовому розслідуванні. Одним із ключових елементів такої конфіденційності виступає таємниця досудового розслідування, покликана забезпечувати доказову інформацію від передчасної публічності, захищати приватне життя учасників провадження та запобігати деформації майбутнього судового розгляду. В умовах воєнного стану, цифровізації комунікацій і високої медіатизації кримінальних справ цей інститут перетворюється на основний запобіжник між законним інтересом суспільства знати про обставини кримінального правопорушення та обов'язком держави не допустити публічного формування враження про винуватість особи до ухвалення вироку суду.

Особливої актуальності зазначена проблематика набуває на етапі повідомлення

про підозру, який є своєрідною «точкою неповернення» у відносинах між особою та державою. Саме в цей момент відбувається інтенсивна трансформація оперативно-розшукової та слідчої інформації в процесуальну форму: узагальнюються результати доказування, формулюється підозра, визначається обсяг відомостей, що підлягають розкриттю стороні захисту, та одночасно вирішується питання про те, яка частина інформації має залишатися закритою в інтересах ефективності розслідування, безпеки потерпілих, свідків, оперативних підрозділів і джерел відомостей. Кожне з цих рішень має виразний оперативно-тактичний характер, оскільки пов'язане з оцінкою ризиків витоку інформації, впливу на доказову базу та можливих наслідків для подальших слідчих і негласних слідчих дій. Неправильний вибір обсягу даних, відображених у тексті повідомлення, їх передчасне оприлюднення або витік через офіційні й неофіційні канали (відомчі реєстри, внутрішні бази, службове листування, месенджери, публічні заяви посадових осіб, ЗМІ, соціальні мережі) породжує ризики порушення презумпції невинуватості, компрометації негласних заходів, зриву оперативних комбінацій та інформаційної стигматизації особи.

Чинне кримінальне процесуальне законодавство при цьому не формує цілісної й внутрішньо узгодженої моделі реалізації гарантій таємниці досудового розслідування саме на етапі повідомлення про підозру. Норми, що регламентують форму і зміст повідомлення, порядок його складання, погодження, вручення та фіксації, лише фрагментарно враховують вимоги конфіденційності, тоді як значний масив організаційних приписів винесений у відомчі акти, частина з яких має обмежений доступ. Це призводить до ситуації, коли реальний режим нерозголошення залежить не стільки від чітких законодавчих приписів, скільки від локальних інструкцій, практики конкретних органів досудового розслідування та неформалізованих підходів окремих прокурорів і слідчих. Відтак саме оперативно-тактичні рішення суб'єктів сторони обвинувачення фактично «підміняють» собою відсутній цілісний механізм законодавчого регулюван-

ня, що посилює значення їх належного доктринального осмислення. Унаслідок цього виникають колізії між потребою надати стороні захисту достатній обсяг інформації для реалізації права на захист та обов'язком не допустити розкриття відомостей, що становлять різні види охоронюваних законом таємниць, – державну, службову, професійну, банківську, лікарську чи іншу конфіденційну інформацію.

Практика органів досудового розслідування та прокуратури засвідчує низку типових проблем: формальний підхід до індивідуалізації змісту повідомлення про підозру; копіювання в текст процесуального документа надмірного обсягу фактичних даних, які виходять за межі необхідного для інформування особи; використання оціночних формулювань, що за своєю тональністю наближаються до констатації винуватості; дублювання відомостей, отриманих у результаті негласних чи оперативно-розшукових заходів, без належного урахування режимів їх охорони; відсутність єдиного підходу до фіксації та зберігання електронних копій повідомлення і додатків до нього. За умов воєнного стану та політично чутливих проваджень ці прогалини посилюються високим рівнем суспільного запиту на інформацію, що стимулює органи досудового розслідування до публічних комунікацій на підставі саме тексту повідомлення про підозру і створює додаткові ризики витоку відомостей досудового розслідування. Усі ці явища безпосередньо зумовлені характером оперативно-тактичних рішень, які приймаються слідчим і прокурором, часто за умов дефіциту часу й інформації.

У межах загального підходу до гарантій охоронюваних законом таємниць на досудовому розслідуванні окремо виокремлюється завдання з'ясувати особливості їх реалізації в процесі реєстрації кримінального провадження, проведення слідчих і негласних слідчих дій, застосування заходів забезпечення, повідомлення про підозру та закінчення розслідування. Саме етап повідомлення про підозру постає вузловою точкою, де перетинаються інтереси оперативно-розшукової діяльності, доказування, захисту прав підозрюваного й охо-

рони конфіденційної інформації. У центрі дослідження опиняються саме оперативно-тактичні аспекти діяльності слідчого і прокурора, пов'язані з вибором моменту повідомлення, способу і місця його здійснення, обсягу розкритої інформації, режиму обігу проєктів і примірників процесуального документа, а також із інформаційним супроводом цього етапу. За таких обставин виникає об'єктивна потреба в доктринальному осмисленні та праксеологічному опрацюванні оперативно-тактичних аспектів реалізації гарантій таємниці досудового розслідування на етапі повідомлення про підозру, у тому числі шляхом виявлення типових помилок у діяльності слідчого й прокурора, окреслення ризиків витоку інформації та формування системи організаційно-процесуальних рішень, які дозволяють поєднати ефективність кримінального переслідування з належним рівнем конфіденційності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Питанням забезпечення охоронюваних законом таємниць у кримінальному провадженні, зокрема гарантій таємниці досудового розслідування, правової охорони конфіденційної інформації, захисту приватного життя та презумпції невинуватості, приділяли значну увагу такі науковці, як Ю. П. Аленіна, Т.Ю. Вислоцької, Ю.М. Грошевого, О. В. Гризи, Гловюк І. В., Д.О. Котляра, О.П. Кучинської, Назаренко П.Г., Осауленко О.А., М.А. Погорецького, М.М. Погорецького, Д.Б. Сергєєвої, О.С. Старенького, Л.Д. Удалової та інші. У їх працях розкрито загальнотеоретичні та процесуальні засади охорони різних видів таємниць, визначено систему й класифікацію гарантій, окреслено їх вплив на допустимість, належність і достовірність доказів, а також взаємодію режиму таємниці з гласністю судочинства та правом на захист. Проте питання оперативно-тактичних аспектів реалізації гарантій саме таємниці досудового розслідування на окремих етапах досудового розслідування, зокрема під час повідомлення особі про підозру, у теорії кримінального процесу залишаються опрацьованими фрагментарно

й потребують подальшого системного дослідження.

Метою статті є комплексний теоретико-правовий та праксеологічний аналіз оперативно-тактичних аспектів реалізації гарантій таємниці досудового розслідування на етапі повідомлення особі про підозру, виявлення ключових проблем правового регулювання й практики їх застосування та формулювання пропозицій щодо вдосконалення механізму забезпечення таких гарантій.

Виклад основного матеріалу

Кримінальне провадження як особлива форма реалізації публічної функції держави у сфері кримінального переслідування здійснюється в умовах постійної напруги між інтересами ефективного розслідування та необхідністю охорони прав і свобод людини. Одним із ключових інструментів підтримання цього балансу виступає таємниця досудового розслідування, реалізація якої на етапі повідомлення про підозру безпосередньо залежить від оперативно-тактичних рішень слідчого та прокурора. Вона покликана забезпечити як належну організацію доказування, так і захист приватного життя учасників провадження, запобігання тиску на свідків, потерпілих і підозрюваного, а також збереження належної якості доказового матеріалу до моменту його судового дослідження. Наукові дослідження також підкреслюють, що саме початкова стадія досудового розслідування є найбільш вразливою до ризиків витоку інформації, що зумовлює необхідність дотримання підвищених стандартів конфіденційності вже на цьому етапі. У науковій літературі послідовно обґрунтовується необхідність мінімізації інформаційних ризиків на початку розслідування [1].

Вимоги щодо охорони прав і свобод людини, закріплені в Конституції України, визначають загальні рамки застосування обмежень доступу до інформації [2]. Нормативну основу таємниці досудового розслідування формують, передусім, положення Кримінального процесуального кодексу України щодо засад кримінального провадження, змісту й меж процесуальних прав і обов'язків учасників, а також спеціальні

приписи, які забороняють розголошення відомостей досудового розслідування без дозволу уповноважених суб'єктів [3]. Загальні підходи до обмеження доступу до інформації визначені Законом України «Про інформацію». Питання обробки чутливої інформації в кримінальному провадженні корелюють із вимогами Закону України «Про захист персональних даних» [4; 5]. У контексті гарантій таємниці досудового розслідування ці положення набувають прикладного значення саме на етапі повідомлення про підозру, оскільки визначають межі допустимого розкриття інформації та формують рамки тактичних рішень слідчого і прокурора щодо обсягу даних, які можуть бути включені до тексту повідомлення без порушення режимів конфіденційності та прав учасників провадження.

Таємниця досудового розслідування має міжгалузевий і багаторівневий характер: поєднує елементи публічного й приватного права, інформаційної безпеки, етичної відповідальності професій та процесуальних гарантій справедливого судового розгляду. У контексті забезпечення нерозголошення інформації враховуються також положення про свідочий імунітет [6]. У межах кримінального провадження вона перетинається з іншими охоронюваними законом таємницями – приватного життя, державної, адвокатської, банківської, лікарської, нотаріальної, таємниці віросповідання тощо, – що зумовлює необхідність розгляду її гарантій не ізольовано, а в структурі єдиного механізму реалізації гарантій таємниць на досудовому розслідуванні.

У практичному вимірі ці функції проявляються саме в тактичному плануванні повідомлення про підозру, коли слідчий і прокурор визначають обсяг та спосіб розкриття відомостей. По-перше, доказову, оскільки обмеження поширення інформації про зібрані відомості сприяє запобіганню їх спотворенню, знищенню чи несанкціонованому впливу на джерела доказів. По-друге, гарантійну, адже збереження конфіденційності запобігає передчасному формуванню в суспільстві уявлення про винуватість особи, захищає її честь, гідність, ділову репутацію і приватне життя. По-третє, організацій-

но-процесуальну, оскільки режим таємниці структурує діяльність органів досудового розслідування, прокуратури та інших залучених суб'єктів, встановлюючи для них чіткі межі допустимого поводження з інформацією. Внутрішньовідомчі регламенти органів досудового розслідування визначають порядок доступу до матеріалів кримінальних проваджень і забезпечення їх конфіденційності. Питання процесуального доступу до речей і документів, а також меж розкриття доказової інформації розглядаються в науковій літературі як елемент забезпечення балансу між ефективністю розслідування та захистом прав учасників кримінального провадження [7].

У доктрині повідомлення про підозру розглядається як ключовий процесуальний акт, що забезпечує реалізацію права на захист. Саме в цей момент відбувається трансформація певної частини інформації, що до цього часу перебувала в режимі таємниці досудового розслідування, у площину процесуальної комунікації між стороною обвинувачення та стороною захисту. Повідомлення про підозру фіксує зміну правового статусу особи, слугує юридичним підсумком попереднього етапу збирання і перевірки відомостей та водночас запускає комплекс гарантій права на захист, пов'язаних із набуттям статусу підозрюваного [8].

Юридична природа повідомлення про підозру поєднує доказову і гарантійну площини та реалізується через систему оперативно-тактичних рішень щодо форми, змісту й моменту доведення її до відома особи. У спеціальній літературі підкреслюється потреба уніфікації вимог до процесуальних документів, зокрема повідомлення про підозру. З одного боку, воно опирається на достатній масив даних, що підтверджують обґрунтованість підозри, а з іншого – є процесуальною гарантією, адже саме з цього моменту особа набуває повного комплексу прав, передбачених для підозрюваного, включно з правом знати, у вчиненні якого кримінального правопорушення її підозрюють, і правом на ефективну правничу допомогу. Відтак, порушення режиму таємниці досудового розслідування під час формування або доведення до відома змісту

підозри безпосередньо впливає як на перспективи подальшого доказування, так і на реальність реалізації зазначених гарантій [9].

У наукових дослідженнях звертається увага на те, що початковий етап досудового розслідування є критичним щодо ризиків розголошення матеріалів. Розглядаючи етап повідомлення про підозру в логіці всієї досудової стадії, його доцільно визначити як своєрідний правовий фільтр допустимості й меж розкриття інформації. Усі подальші процесуальні рішення – від обрання запобіжного заходу до направлення обвинувального акта до суду – ґрунтуються на тій фактичній та правовій моделі події, яка зафіксована в повідомленні про підозру. Відповідно, ступінь дотримання гарантій таємниці досудового розслідування на цьому етапі залежить від тактичних рішень щодо моменту, способу та обсягу повідомлення особі про підозру [1; 10].

Таким чином, уже на аналітичному рівні можна констатувати, що реалізація гарантій таємниці досудового розслідування при повідомленні про підозру вимагає функціонування спеціального механізму, який інтегрує: нормативно-правові приписи щодо змісту підозри та заборони розголошення відомостей досудового розслідування; організаційні та інформаційно-безпекові процедури обігу процесуальних документів; оперативно-тактичні рішення слідчого й прокурора щодо моменту, форми та обсягу розкриття інформації; персоніфіковану відповідальність за порушення режиму таємниці [11].

У межах загальної моделі гарантій охоронюваних законом таємниць на досудовому розслідуванні механізм реалізації таємниці досудового розслідування на етапі повідомлення про підозру доцільно розглядати крізь призму кількох взаємопов'язаних блоків: нормативно-правового, організаційно-режимного, суб'єктного й контрольного. У сукупності вони формують доктринально цілісну конструкцію, яка визначає не тільки «що заборонено розголошувати», а й хто, коли, яким чином і в якому обсязі має право оперувати інформацією, що становить таємницю досудового розслідування, у процесі

формування та вручення повідомлення про підозру [9].

Нормативно-правовий блок задає вихідні методологічні орієнтири й окреслює допустимі межі оперативно-тактичних рішень щодо змісту та обсягу повідомлення про підозру. На цьому рівні визначаються межі тактичної допустимості розкриття інформації в тексті повідомлення про підозру та критерії втручання в приватну сферу особи. У кримінальному процесуальному законодавстві ці засади конкретизуються у вимогах до форми і змісту процесуальних рішень, у забороні розголошення відомостей досудового розслідування без дозволу слідчого чи прокурора, у приписах щодо рівності сторін, відкритості доказів і належності процесуальних джерел. На стадії повідомлення про підозру це означає, що кожне формулювання в тексті підозри, кожне посилання на доказову інформацію має оцінюватися не лише з позицій достатності та логічної послідовності, а й з позицій пропорційності втручання в інформаційну сферу особи та інших учасників провадження [3; 4; 5].

Організаційно-режимний блок охоплює внутрішні правила й процедури поводження з матеріалами досудового розслідування, які на практиці виступають оперативно-тактичними засобами запобігання витоку інформації про зміст повідомлення про підозру. Саме тут закладається практична можливість або неможливість витоку інформації про зміст повідомлення про підозру до його вручення, а також неконтрольованого поширення відомостей після вручення. Неналежна організація діловодства (відсутність фіксації осіб, які ознайомлювалися з проектом підозри, несанкціоноване фотографування документів, пересилання проектів через незахищені канали електронної комунікації тощо) перетворюється на реальний, а не абстрактний ризик порушення таємниці досудового розслідування й подальшої інформаційної стигматизації особи [7; 11].

Суб'єктний блок механізму зосереджений навколо тих учасників, які безпосередньо приймають і реалізують оперативно-тактичні рішення щодо повідомлення про підозру. Ключова роль належить слідчому й прокурору як носіям процесуальної ініці-

ативи: вони визначають момент, зміст і спосіб повідомлення, коло осіб, які попередньо ознайомлюються з проектом документа, порядок його погодження та доведення до відома підозрюваного. Водночас у цю систему включаються й інші суб'єкти – керівник органу досудового розслідування, слідчий суддя (коли повідомлення про підозру пов'язане з клопотанням про запобіжний захід), оперативні підрозділи, які забезпечують затримання, привід, безпеку учасників. Кожен із них у межах своєї компетенції впливає на ступінь збереження чи, навпаки, розмивання режиму таємниці досудового розслідування [9].

Контрольний блок механізму включає як внутрішній процесуальний контроль (прокурорський нагляд за законністю й обґрунтованістю повідомлення про підозру, внутрішньовідомчі перевірки дотримання режиму нерозголошення), так і зовнішній судовий контроль (оцінка судом наслідків можливого порушення таємниці під час вирішення питань про запобіжний захід, допустимість доказів, публічні комунікації органів розслідування) [12]. Практичне застосування принципу судового контролю у сфері дотримання режиму таємниці досудового розслідування відображене в постанові Великої Палати Верховного Суду від 16 жовтня 2019 р. у справі № 640/6847/15-к (ЄДРСР № 85174578). Суд наголосив, що саме по собі нерозкриття стороні захисту матеріалів досудового розслідування, які містять відомості обмеженого доступу, не є порушенням права на захист, якщо прокурор вжив усіх необхідних заходів для їх розсекречення, а суд забезпечив реальний контроль за обсягом нерозкритої інформації. Такий підхід ілюструє практичну реалізацію балансу між збереженням таємниці досудового розслідування та гарантіями змагальності сторін на етапі повідомлення про підозру [13]. У сучасних умовах важливу роль відіграє і практика Європейського суду з прав людини, яка акцентує на неприпустимості формування в публічних заявах посадових осіб враження про винуватість особи до вироку суду та на необхідності зваженого поведіння з матеріалами досудового розслідування, що стають предметом

медійного обговорення. Це безпосередньо проектується на тактичні рішення щодо того, чи в якій формі й у якому обсязі орган досудового розслідування або прокуратура комунікує факт повідомлення про підозру в публічному просторі [14].

У площині власне оперативно-тактичних рішень першим є питання часу повідомлення про підозру. Воно має багатовимірний характер: з одного боку, підозра має бути повідомлена «без невиправданої затримки» після того, як зібрано достатні дані для її обґрунтування; з іншого – передчасне її оголошення на етапі, коли ключові джерела інформації ще не зафіксовані, а інші учасники події не допитані, створює підвищений ризик витоку відомостей досудового розслідування, узгодження показань, тиску на свідків або знищення речових доказів. Тактичне завдання слідчого й прокурора полягає в тому, щоб обрати момент, коли мінімально необхідний доказовий масив уже сформований, але водночас ризики для таємниці досудового розслідування й безпеки учасників залишаються керованими [1; 15].

Наступним є питання місця й обстановки повідомлення про підозру. Воно не зводиться лише до технічного вибору локації (службове приміщення органу розслідування, місце тримання під вартою, інше безпечне місце), а має очевидний гарантійний вимір. Повідомлення про підозру, здійснене в умовах фактичної публічності (у присутності сторонніх осіб, у приміщеннях із вільним доступом, із можливістю неконтрольованого фото- чи відеозапису), саме по собі може сприяти витоку інформації, формуванню суспільної думки про винуватість особи, порушенню її права на повагу до приватного життя. Натомість проведення цієї процесуальної дії в умовах, які забезпечують максимально можливу конфіденційність, фіксацію лише необхідного кола присутніх та контрольоване документування, виступає практичним втіленням гарантій таємниці досудового розслідування [14; 15].

Окрема площина оперативно-тактичних рішень пов'язана зі змістовним наповненням тексту повідомлення про підозру. Тут стикаються дві протилежні тенденції. З одного боку, захист обґрунтовано вимагає

максимально конкретного формулювання фактичних обставин: часу, місця, способу вчинення діяння, індивідуалізації ролі підозрюваного, посилання на ключові докази. Без цього право «знати, у чому тебе підозрюють» перетворюється на формальність. З іншого боку, надмірна деталізація змісту підозри, включення до неї надлишкових відомостей про інших осіб, службові чи професійні таємниці, чутливі персональні дані, дані про негласні заходи чи оперативні комбінації створює загрозу порушення таємниці досудового розслідування та пов'язаних із нею охоронюваних законом таємниць [3; 4; 5].

Тактичне завдання слідчого й прокурора полягає у виробленні оптимального «профілю відкритості» змісту підозри: у тексті мають бути чітко відображені ті фактичні елементи, які є необхідними для розуміння суті інкримінованого діяння та побудови захисної позиції, тоді як чутливі деталі (дані про джерела відомостей, способи фіксації доказів, третіх осіб, щодо яких ще не прийнято процесуальних рішень) за можливості виносяться за межі цього документа і фіксуються в інших матеріалах провадження. Помилкою, що часто зустрічається в практиці, є механічне перенесення до тексту підозри великих фрагментів протоколів слідчих дій, оперативної інформації або службових аналітичних матеріалів, що не тільки ускладнює сприйняття документа, а й багаторазово підвищує ризики витоку інформації при подальшому обігу цього процесуального акта [9].

На тлі вказаних рішень особливого значення набуває режим подальшого обігу повідомлення про підозру та пов'язаних із ним матеріалів. Особливості обігу документів, пов'язаних із негласними слідчими діями, унормовані внутрішніми правилами і процедурами, зокрема в межах регламенту Служба безпеки України (наказ № 471 від 18.08.2017) [16]. На цьому етапі таємниця досудового розслідування може бути порушена не стільки внаслідок формальних процесуальних дій, скільки через неформальні практики: передачу копій стороннім особам, «злив» фотозображень документа в медіа, обговорення змісту підозри в служ-

бових чатах і месенджерах, несанкціоноване ознайомлення з матеріалами працівників, які не залучені до провадження. Саме тому частиною механізму гарантій має стати впровадження чітких внутрішніх процедур доступу, ведення журналів ознайомлення з матеріалами, розмежування повноважень між оперативними й процесуальними працівниками, а також застосування технічних заходів інформаційної безпеки при електронному обігу документів. Використання матеріалів контррозвідувальної діяльності супроводжується підвищеними вимогами до захисту інформації [11].

У роботах, присвячених гарантіям нерозголошення, детально аналізуються межі доступу до відомостей досудового розслідування [11]. У контексті етапу повідомлення про підозру принциповим є те, що ЄСПЛ тлумачить поняття «обвинувальний висновок / кримінальне обвинувачення» (criminal charge) не формально, а матеріально. Суд послідовно виходить з того, що «обвинувальний висновок» існує з моменту, коли компетентний орган офіційно повідомляє особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення або коли її становище «суттєво зачіпається» у зв'язку з підозрами щодо неї. Цей підхід сформульовано, зокрема, у справах *Deweeg v. Belgium* та *Eckle v. Germany*, де Суд пов'язав момент виникнення «обвинувального висновку» з офіційним повідомленням та реальним процесуальним становищем особи [14; 17; 18].

Отже, у національних умовах саме повідомлення про підозру є тим процесуальним рубежем, з якого в повному обсязі актуалізуються гарантії статті 6 Конвенції, включно з правом на інформацію про обвинувачення, правом на захист, змагальністю та рівністю сторін. Окремі аспекти взаємозв'язку міжнародних стандартів права на захист і національних гарантій нерозголошення розглядаються в сучасних дослідженнях [14; 12].

Практика ЄСПЛ щодо нерозголошення матеріалів досудового розслідування демонструє, що посилання на «таємницю слідства» або «державну безпеку» саме по собі не легітимізує будь-яке обмеження доступу сторони захисту до доказової інформації. У справі «*Rowe and Davis v. the United Kingdom*» (за-

ява № 28901/95, рішення від 16.02.2000) Суд встановив порушення статті 6 Конвенції через те, що частина матеріалів обвинувачення була прихована від захисту з міркувань публічного інтересу, а національні суди не забезпечили належних процесуальних «компенсаторів» (самостійної оцінки судом, можливості поставити під сумнів необхідність нерозголошення, адекватних можливостей для сторони захисту спростувати доказову базу) [14; 19].

Це рішення прямо підкреслює: допустимість обмеження доступу до матеріалів досудового розслідування залежить не лише від важливості охоронюваного інтересу (національна безпека, конфіденційність джерел тощо), а й від наявності ефективного судового контролю та процесуальних гарантій, які компенсують нерозкриття.

Водночас у справі «Jasper v. the United Kingdom» (заява № 27052/95, рішення від 16.02.2000) ЄСПЛ не виявив порушення статті 6, хоча частина матеріалів також не була розголошена стороні захисту. Вирішальним було те, що суддя особисто ознайомився з секретними матеріалами, переконався в наявності законного публічного інтересу в їх нерозголошенні, а сама інформація не використовувалася як доказ винуватості та не лягла в основу обвинувального вироку [20].

Таким чином, Суд фактично сформулював критерії допустимого обмеження доступу до матеріалів: по-перше, обмеження мають переслідувати легітимну мету (захист джерел, національної безпеки, життя та безпеки осіб); по-друге, секретні відомості не повинні становити «ядро» обвинувачення; по-третє, національний суд зобов'язаний здійснювати реальний, а не формальний контроль за обсягом нерозголошення.

З огляду на ці підходи, оперативно-тактичні рішення слідчого і прокурора щодо обсягу інформації, яка відображається в повідомленні про підозру та розкривається стороні захисту на цій стадії, повинні бути інтегровані в механізм судового контролю. Якщо частина матеріалів не розкривається з огляду на гарантії таємниці досудового розслідування (наприклад, щоб не розсекретити негласні джерела чи не зірвати подальші

оперативні комбінації), це має супроводжуватися можливістю для захисту поставити під сумнів таке обмеження в процесуальній формі та перевіркою його пропорційності слідчим суддею.

У площині публічної комунікації про підозру ключовою є справа «*Allenet de Ribemont v. France*» (заява № 15175/89, рішення від 10.02.1995). На прес-конференції високопосадовий представник поліції публічно заявив, що заявник був одним з організаторів вбивства, хоча на той момент його вина не була встановлена судом. ЄСПЛ визнав порушення презумпції невинуватості, підкресливши, що публічні заяви посадових осіб не можуть подавати людину як винну до набрання вироком законної сили, навіть якщо щодо неї вже здійснюється кримінальне переслідування [13].

Для національної практики це означає, що оперативно-тактичні аспекти реалізації таємниці досудового розслідування на етапі повідомлення про підозру охоплюють не лише внутрішній режим доступу до матеріалів, а й зовнішню комунікацію: коментарі слідчого, прокурора, керівників органу досудового розслідування, офіційні релізи, брифінги. Формулювання на кшталт «особа визнана винною», «доведено причетність» або «злочинець затриманий» до вироку є несумісними з презумпцією невинуватості й суперечать стандартам, встановленим ЄСПЛ.

Інкорпорація цих підходів у національну практику вимагає, щоб будь-які обмеження у змісті повідомлення про підозру та режимі доступу до матеріалів, а також будь-які публічні повідомлення про підозру були обґрунтованими легітимною метою; пропорційними; підконтрольними суду; сформульованими так, щоб не створювати враження наперед установлені винуватості. Саме так забезпечується одночасно і таємниця досудового розслідування, і реальний зміст прав підозрюваного на цій ключовій стадії провадження [14; 19; 20].

У системі досудового розслідування повідомлення особі про підозру виступає процесуальним актом, у якому концентровано реалізуються гарантії таємниці досудового розслідування. Механізм цих гарантій на за-

значеному етапі має міжгалузевий характер і поєднує кримінально-процесуальні, адміністративно-правові, інформаційно-безпекові та етичні компоненти. Його структура включає правовий блок, що визначає підстави, форму та зміст повідомлення про підозру; організаційно-технічний блок, який забезпечує обмеження доступу до відповідних документів, їх збереження, передавання та облік; комунікаційний блок, спрямований на регламентацію взаємодії сторони обвинувачення з підозрюваним, його захисником та іншими учасниками; а також контрольний блок, який охоплює прокурорський і судовий нагляд за дотриманням режиму нерозголошення відомостей досудового розслідування [12].

Практична ефективність механізму реалізації гарантій таємниці досудового розслідування на етапі повідомлення про підозру залежить від узгодженості дій суб'єктів сторони обвинувачення — слідчого, прокурора, керівника органу досудового розслідування, які формують вертикаль відповідальності за законність і безпечність цього процесуального акту. Кожна дія, пов'язана зі складанням, погодженням, врученням і подальшим використанням повідомлення про підозру, має бути документально зафіксована, а внутрішні протоколи інформаційної безпеки — орієнтовані на запобігання витoku відомостей, що становлять таємницю досудового розслідування. Порушення форми, порядку чи умов повідомлення в таких умовах набуває не формально-технічного, а матеріального значення, оскільки створює ризики для допустимості доказів, дотримання презумпції невинуватості та загальної справедливості кримінального провадження.

Таким чином, оперативно-тактичні рішення слідчого і прокурора щодо моменту, способу, змісту та інформаційного супроводу повідомлення про підозру становлять складову механізму реалізації гарантій таємниці досудового розслідування. Їхня відповідність принципам правової визначеності, процесуальної пропорційності, інформаційної безпеки та персональної відповідальності забезпечує не лише охорону конфіденційних відомостей, а й реальну можливість для

підозрюваного реалізувати право на захист в умовах збереження балансу між публічними інтересами кримінального переслідування та правами людини.

Висновки

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що аналіз чинного законодавства України, насамперед положень Кримінального процесуального кодексу України, а також релевантної практики національних судів та ЄСПЛ, засвідчив наявність істотних прогалин у нормативному та практичному механізмі реалізації гарантій таємниці досудового розслідування на етапі повідомлення про підозру. Нечіткість меж інформації, яка має бути відображена в повідомленні про підозру для забезпечення права особи «знати, у чому її підозрюють», відсутність уніфікованих вимог до змісту та форми цього процесуального акта з огляду на збереження конфіденційності, а також слабкий внутрішньоорганізаційний і судовий контроль за дотриманням режиму нерозголошення на цьому етапі створюють реальні ризики витoku відомостей досудового розслідування, інформаційної стигматизації особи, деформації доказової бази та формального підходу до презумпції невинуватості й права на захист. Виявлено, що вирішальне значення на цій стадії мають оперативно-тактичні рішення слідчого і прокурора щодо моменту, способу та обсягу повідомлення про підозру.

Запропоновані в роботі напрями вдосконалення правового регулювання та правозастосовної практики спрямовані на формування цілісного механізму забезпечення таємниці досудового розслідування при повідомленні про підозру. Йдеться, зокрема, про необхідність нормативного закріплення вимог до змісту повідомлення про підозру з урахуванням принципу пропорційності розкриття інформації; встановлення внутрішніх процедур документування доступу до проектів та примірників цього процесуального акта; визначення стандартів службової та публічної комунікації органів правопорядку щодо факту й змісту підозри; посилення ролі прокурорського і судового контролю за обґрунтованістю обмеження доступу до окремих матеріалів досудового

розслідування. Особливу увагу слід приділити стандартизації оперативно-тактичних рішень, які приймаються при підготовці та вручення повідомлення про підозру. Гармонізація відповідних положень національного законодавства зі стандартами Конвенції та практики ЄСПЛ має на меті підвищення рівня правової визначеності й передбачуваності для учасників кримінального провадження.

У цьому контексті кримінально-процесуальні гарантії та гарантії таємниці досудового розслідування мають спільну правову природу й покликані забезпечувати охорону прав та законних інтересів учасників провадження, справедливість і неупередженість кримінального процесу, а також ефективність розслідування. Таємниця досудового розслідування на етапі повідомлення про підозру реалізується через систему оперативно-тактичних рішень і одночасно виконує подвійну функцію: з одного боку, слугує інструментом захисту приватного життя, репутації та процесуальних прав підозрюваного та інших осіб, а з іншого – забезпечує збереження належної якості доказової інформації та недопущення неправомірного впливу на джерела доказів. Її ігнорування, формальне застосування або помилкові тактичні рішення на цій стадії підриває легітимність подальших рішень у провадженні.

Норми КПК України, що регулюють захорону розголошення відомостей досудового розслідування, загалом створюють необхідне підґрунтя для охорони конфіденційної інформації, однак не забезпечують належної деталізації механізму їх реалізації на рівні конкретних процесуальних рішень і дій, пов'язаних із повідомленням про підозру. Доцільним видається уточнення законодавчих приписів, які б прямо закріплювали вимогу щодо недопустимості включення до тексту повідомлення надмірних відомостей про третіх осіб, джерела та способи отримання доказів, інші чутливі дані, якщо без їх викладення можна забезпечити реалізацію права на захист, а також обов'язок слідчого і прокурора документально фіксувати коло осіб, які мали доступ до змісту повідомлення до та після його вручення підозрюваному. Особливого унормування потребують стан-

дарті офіційних публічних повідомлень про вручення підозри, які мають відповідати вимогам презумпції невинуватості та не допускати розкриття надлишкових відомостей досудового розслідування.

Таким чином, удосконалення механізму оперативно-тактичного забезпечення реалізації гарантій таємниці досудового розслідування на етапі повідомлення про підозру є необхідним кроком для зміцнення засад справедливого кримінального провадження в Україні. Подальші наукові дослідження в цьому напрямі мають бути зосереджені на розробленні конкретних моделей нормативного закріплення вимог до змісту й форми повідомлення про підозру, внутрішньоорганізаційних процедур інформаційної безпеки та ефективних інструментів прокурорського і судового контролю за дотриманням режиму таємниці досудового розслідування, а також критеріїв оцінки правомірності та обґрунтованості оперативно-тактичних рішень, що дозволить забезпечити збалансовану реалізацію публічних інтересів кримінального переслідування та прав людини.

Література

1. Аленін Ю. П. Шляхи вдосконалення початку досудового розслідування. Наукові праці Одеської юридичної академії. 2013. № 1. С. 175–184. URL: <http://hdl.handle.net/11300/544>.
2. Конституція України. Закон України від 28.06.1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України. Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
4. Закон України «Про інформацію». Закон України від 02.10.1992 р. № 2657-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>.
5. Закон України «Про захист персональних даних». Закон України від 01.06.2010 р. № 2297-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17>.
6. Удалова Л. Д. Свідоцький імунітет за новим КПК України. Юридичний часопис НАВС. 2013. № 1. С. 284–288. URL: <https://clar.navs.edu.ua/jspui/handle/123456789/4686>.

7. Denysenko G., Pogoretskyi M., Serhieieva D., Pogoretskyi M., Lysachenko Ye. Human rights guarantees in the activities of law enforcement agencies of Ukraine. *Amazonia Investiga*. 2023. Vol. 12, No. 64. P. 249–256. URL: <https://amazoniainvestiga.info/check/64/24-249-256.pdf>
8. Алєнін Ю. П., Гловюк І. В. Повідомлення про підозру: загальна характеристика та проблеми удосконалення. Вісник Південного регіонального центру НАПрН України. 2014. № 1. С. 161–169. URL: <http://hdl.handle.net/11300/2530>.
9. Погорєцький М. А., Кучинська О. П. Процесуальні документи досудового розслідування: наук.-практ. посібник. Київ: Алерта, 2018. 254 с. URL: <https://ir.library.knu.ua/entities/publication/a99c0d51-781f-431a-8f75-b1412131db09>.
10. Погорєцький М. А. Початок досудового розслідування: окремі проблемні питання. Вісник кримінального судочинства. 2015. № 1. С. 93–103. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkc_2015_1_14.
11. Денисенко Г.В. Кримінальні процесуальні гарантії охорони державної таємниці під час здійснення досудового розслідування. Вісник кримінального судочинства. № 3-4. 2024. С. 18-39.
12. Сергєєва Д. Б., Лисаченко Є. І., Погорєцький М. М. Міжнародні стандарти права на захист у кримінальному судочинстві: аксіологічний аспект. Вісник кримінального судочинства. 2024. № 1–2. С. 53–80. URL: <https://vkslaw.com.ua/index.php/journal/article/view/773/681>.
13. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 16 жовтня 2019 р. у справі № 640/6847/15-к (провадження № 13-43к19). Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85174578>.
14. *Alenet de Ribemont v. France*. Judgment of 10.02.1995, Application no. 15175/89. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57914>.
15. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (ЄКПЛ). Ратифікована Законом України № 475/97-ВР від 17.07.1997 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
16. Інструкція про порядок здійснення Службою безпеки України контролю за обігом документів та інших матеріальних носіїв інформації, що містять службову інформацію, зібрану у процесі оперативно-розшукової чи контррозвідувальної діяльності : Наказ Служби безпеки України від 18 серпня 2017 р. № 471. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1127-17>.
17. *Deweer v. Belgium*. Judgment of 27.02.1980, Application no. 6903/75. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57469>.
18. *Eckle v. Germany*. Judgment of 15.07.1982, Application no. 8130/78. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57476>.
19. *Rowe and Davis v. the United Kingdom*. Judgment of 16.02.2000, Application no. 28901/95. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58496>.
20. *Jasper v. the United Kingdom*. Judgment of 16.02.2000, Application no. 27052/95. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58495>.